

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ЗАДУЖБИНА ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ

Поезија Томислава Маринковића

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2022.

ЗАДУЖБИНА
„ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ”

НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА
СРБИЈЕ

ИНСТИТУТ
ЗА КЊИЖЕВНОСТ
И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД

ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ
Књ. 38

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

**ПОЕЗИЈА
ТОМИСЛАВА
МАРИНКОВИЋА**

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 16. новембар 2021.

Уреднице

СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ
ЈАНА М. АЛЕКСИЋ

БЕОГРАД
2022.

Научни одбор

проф. др Бојан Ђорђевић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд

др Светлана Шеатовић, научни саветник,
ИКУМ, Београд

проф. др Зорана Опачић, редовни професор,
Учитељски факултет, Београд

проф. др Јелена Јовановић, ванредни професор,
Филозофски факултет, Ниш

Организациони одбор

Мирјана Станишић, Народна библиотека Србије
мср Александра Пауновић, ИКУМ, Београд

Рецензенти

проф. др Јелена Јовановић, ванредни професор,
Филозофски факултет, Ниш

др Маја Медан, доцент,

Филозофски факултет, Нови Сад

др Марко Аврамовић, научни сарадник,
ИКУМ, Београд

*Милица Ђуковић**

УДК – 821.163.41.09-1 Маринковић Т.

Институт за књижевност и уметност

Београд

(НЕ)ПРЕВОДИВОСТ БОЛА: ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА И МУЗИКА

Сажетак: У раду се испитују модели звучања и аспекти мелодичности поезије Томислава Маринковића. Музичка компонента Маринковићеве лирике разматра се посредством четири јасно одељене али међусобно повезане равни, које су именоване као: музика природе, музика тела, музика пређеног пута и (не)преводивост бола или поезија Томислава Маринковића и блуз. Циљ рада садржан је у истраживању теже уочљивог, а семантички релевантног аспекта поетског стваралаштва Томислава Маринковића, у увиђању функција мелодија, звукова и музике, тј. њиховог удела у изградњи семантичких нивоа и песничких слика лирике Томислава Маринковића. Музика се перципира као повезујућа нит целокупног Маринковићевог опуса, али и метод превођења бола на разумљив језик – језик песничке уметности.

Кључне речи: музика, природа, тело, људски гласови, блуз, бол.

* tiskicvet38@gmail.com

Мотивска доминанта поезије Томислава Маринковића могла би се, недвосмислено, препознати у тишини. Тишина је перципирана као инхерентно својство људског бића, његово основно и утемељујуће обележје – лирски субјект песме „Лепак”, тако, примећује „носим у себи тишину као отежали кофер.” (Маринковић 2011: 27) Тишина је, даље, поистовећена са сâмом људском егзистенцијом: „Ја сам тишина и живим у другима.” (Маринковић 2021: 156)¹ експлицитно ће се самоодредити лирско ја песме „Ја сам тишина”. Наведени мотив у песништву Томислава Маринковића бива одређен као *класична тишина*, у истоименој песми, у којој се евоцирају минули, тиши дани, за које је везана могућност: „Можда га тамо чека сазнање да је / и тишина некад била класична / и да се могла слушати.” (88), односно као *древна тишина*, у остварењу „Песма”, посвећеном Ђорђу Шћеповићу, у којем тишина поседује способност превладавања заборава, односно моћ укрштања хетерогених временских равни „а надживети заборав / може само тишина – / древна тишина у којој су / прошлост, садашњост и бескрај.” (152), све до песме индикативног наслова „О тишинама”, посвећене Јани Алексић, у којој је понуђена типологија различитих, за разноврсне просторе везаних тишина: „У млаком ваздуху слушам / тишину собе. Која се разликује од / тишине предсобља. Док је тишина / предсобља друкчија од / свих тишина које запоседају / небрањене кутове куће.” (147) Отуда, не изненађује запажање Слободана Зубановића, изнето у поговору књиге *Оби-*

¹ У раду ће, кад се цитирају стихови Маринковићевих песама из издања *Дује сенке иза шренуџака* (Маринковић 2021), бити навођен само број странице, остала издања наводиће се по парентетичком моделу.

чан *живої*, насловљеном „Тренуци за обичан живот”, како ова Маринковићева збирка песама нуди један особен „концепт” или „концерт” тишине (2011: 72, 80), као што се разложним и поетички оправданим указује начин насловљавања избора из магистралног (тематско-мотивски кључног) сегмента поезије Томислава Маринковића, који је за едицију „Књига госта” Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” из Чачка начинио Васа Павковић. Књига, дакле, има семантички прецизан а херменеутички инструктиван наслов *Издвојене тишине*. Ипак, иако је тишина неоспорно релевантна семантичка окосница поезије Томислава Маринковића, не може се пренебрегнути чињеница да за разлику од избора Маринковићеве поезије које су начинили књижевни историчар и теоретичар књижевности (Васа Павковић и Радивоје Микић) – избора *Путовања кроз близине* (2013), *Издвојене тишине* (2016) и *Изабране њесме* (2019) – избор песама који је за Библиотеку „Награда Десанка Максимовић” саставио сам аутор (*Дује сенке иза тренућака*, 2021) почиње песмом „Мелодије, звуци”, у којој се у аудитивној компоненти препознаје основна карактеристика целокупног света „Свет је мелодичан / и свуда траје.” (7)

Италијански писац, филозоф, цез трубач и композитор Масимо Дона, у поглављу „Музика и невиност” монографије *Филозофија музике*, запажа: „Можда свака права музика настаје као доказ идеалне невиности која се чува само савршеним усаглашавањем са светим ритмом целог космоса.” (2008: 15) Доказ идеалне невиности, песнички свет Томислава Маринковића мелодичан је, звучан, никада гласан, продоран, бучан, већ пре на граници звука и тишине, никада у потпуности нем, а увек усклађен са ритмом целог космоса. Мноштво

звукова и мелодија, како се може запазити, издваја се на фону *древне тишине* поезије Томислава Маринковића, тишине која је и сама „Чујнија од непрспаваних ноћи. / Више од гласа.” (152) Музика је, уједно, компонента којом се диспаратни режими чулности и тематско-мотивски регистри повезују у складан, кохерентан поетички систем. Стога, разматрање удела музике у моделовању песничких слика и семантичких равни песништва Томислава Маринковића може се поделити према тематско-мотивским тежиштима на четири нивоа који се налазе у односу интерференције, а који се могу именовати као: музика природе или чежњиве синкопе ветра, музика тела или концерт за срце и дисање, људски гласови или музика пређеног пута и (не) преводивост бола или поезија Томислава Маринковића и блуз.

Музика природе или чежњиве синкопе ветра

„Зимско и летње ткање” (148), слике природе у поезији Томислава Маринковића изразито су заступљене и поетички релевантне, о чему је посведочио и сам песник, у говору на додели награде „Десанка Максимовић” („Певање гласом душе”). Он је том приликом указао на сродност властитог стваралаштва са поезијом Десанке Максимовић, препознатој управо у природи као „најчешћ[ем] мотив[у] и трајн[ом] ослоњу њеног песничког света”, док се у допунској експликацији: „Песничиња је поистовећена са природом, она говори гласом природе, а природа јој одговара песничким гласом.” (170) може уочити несумњива аутопоетичка изјава

песника који „пише из природе и о природи, поводом природе и над природом, а и живи у њој...” (Павковић 2016: 91), односно песника који је „сав окренут природи, којој се наши песници све мање и мање обраћају...” (Зубановић 2011: 73), како су, у текстовима „Миран живот. О песништву Томислава Маринковића” и „Тренуци за обичан живот” закључили Васа Павковић и Слободан Зубановић.² Ипак, Маринковићево запажање:

Природа је чест мотив и у мојој поезији, мада је код Десанке Максимовић природа причљивија, она изражава људска осећања и обнавља заборављене вредности, кроз њу се пројављује спознаја Бога, у њој се налази веза са прошлошћу и непресушна радост живљења садашњег тренутка. (170)

потребно је донекле кориговати или допунити, будући да је и у његовој поезији природа подједнако „причљива”, звучна, мелодична, односно природа представља ону афективно-евокацијску и поетичку компоненту у којој се укрштају и посредством које се пројављују како метафизичка, тако и аутопоетичка димензија Маринковићеве лирике.³ Музика природе у поезији Томислава

² О егзистенцијалном и поетичком сагласју Томислава Маринковића и природе сведочи и Михајло Пантић: „Песник Маринковић и дословно и пренесено живи у свом врту, у Липолисту, окружен најразличитијим биљем, и живи у поезији, и за поезију, окружен свим икада изговореним и неизговореним речима” (2021: 154).

³ Како истиче Славко Гордић, Милан Богдановић је, још 1930. године, закључио да природа представља „властелинство” поезије Десанке Максимовић (нав. према Гордић 2006: 46), док је Александар Петров, према Гордићевом наводу, приметио да је пре збирке *Тражим ђомиловање* за Десанку Максимовић природа била „и врело животне радости и плодна градина њених песничких слика” (в. Гордић 2006: 57, 63). Може се запазити да у поезији

Маринковића неретко је остварена оглашавањем птица, при чему овај тип језика природе разоткрива и један сасвим особен доживљај темпоралности. У песми „Можда”: „Као типкање писаће машине, / одзвања у шуми упорно кљуцање детлића.” (143), док „Цвркут дрозда опомиње: овај тренутак / је нарастао до опипљивости и равнодушно / нас предаје у руке нашој судбини.” (143), а управо се јесењи учинци (в. „Летњи учинци”; Маринковић 2003: 8) тренутка у којем се прожимају лепота, патња и љубав може довести у везу са епифанијским тренутком, тренутком озарења, спознаје истине „Ако си тражио истину, / на тренутак си је нашао.” (138), који се у Маринковићевој песми „Нашао си је” оцртава на музичкој позадини сачињеној од пчелиње расправе и јутарње литургије птица. Метонимијски репрезентована тренутком, неотпорна „на све што је сушто / И, по могућству, трајно” (20), садашњост сама, природа у поезији Томислава Маринковића приближава се одређењу темпоралних својстава музике, за коју Масимо Дона примећује:

Само садашњост у музици може да *јодари* смисао прошлости и будућности... [...] Дакле, у садашњем испољавању и разликовању од претходног тона или акорда (уочавамо само тон у којем се онај претходни, *in primis*, већ завршио, а не неки други тон) оно што је било *пре* постаје *саг*, као одговарајуће одређење и некако као очекивано остварење самога себе (2008: 27; истакао аутор).

Томислава Маринковића природа има идентичне функције и статус, као у поезији Десанке Максимовић, те да на истоветан начин учествује у моделовању песничких слика и аутопоетичке димензије Маринковићеве лирике.

На сличан начин, лоша музика и меланхолично јато врана које прекида сан лирског субјекта, у песми „Лоша музика”, доводи до разлучивања сучељених временских категорија – озвученог, пролазног тренутка „Тренутак који кратко / застаје и ишчезава.” (Маринковић 2018: 46) и трајног, протежног, муклог времена које ће уследити по окончању испољених звукова: „И ћутљиво време / испред себе.” (Исто: 46). Неопходно је запазити да се оваква концепција времена подударна и са констатацијом Масима Доне, како „време, изражено музиком, уопште не жуди за вечним...” (2008: 26), односно како

У суштини, музика усклађује постојање са сопственом формом: она не захтева искорачење ван материјалне стварности и људског искуства, већ од пролазног сегмента и од могућег ширења она ствара најприкладнију колевку за ейдос који је управо због тога радикално антиплатоновски (Исто: 27–28).

Дајући примат малом/сићушном над великим, пролазном над вечним и појединачном/издвојеном/индивидуалном над обезличеним мноштвом, поезија Томислава Маринковића своју аутопоетичку експликацију остварује како фигуром песника, визуелно издвојеном из пијачне гомиле (песма „Песник, на пијаци”; 41), тако и упечатљивим примером везаним за музику природе. У песми „Реч о јату”, наспрам тракастог хора врана, уочава се „Једна, заостала иза јата” врана која постаје симболична ознака стваралачког поступка и репрезентација Маринковићевог поетичког начела: „Небу треба *шај* издвојени титрај, / И песми: сажето и горко порицање мноштва; / [...] // Један симбол, представник Целине.” (35; истакао аутор)

Поред различитих врста птица (дрозд, детлић, вране), музику природе поезије Томислава Маринковића творе и паук, као и зрикавци. У песми „Скаска, бол” до дана за којим лирски субјект чезне, дана када ће бол уминути, доспева се мелодијом паукове делатности: „У поднева смерна, / слушаам музику / што паук мирно плете / на клавијатурама смисла, / звонким као сребрни обол.” (8). Евокацијска моћ музике природе, њена способност да дозове успомене на минуле дане, у сетној, благо ироничној, симболично насловљеној песми „Распродаја сећања”, везује се за зрикавце: „Кроз широм отворен прозор / чула се песма зрикаваца. / Чинило се да певају / ни о чему.” (Маринковић 2018: 43), при чему лирски субјект примећује: „Нисам разумео ни сетну песму, / ни ноћ која ми се обраћала / нежније од сећања, / не тражећи ништа / заузврат.” (Исто: 43). Управо се у ноћном амбијенту и одређењу песме зрикаваца као сетне уочава спона са биографским детаљем, из књиге *Путовање у ораховој љусци*, у којој ноћно путовање запрежним колима и први сусрет са градом поприма улогу меморијског окидача и елемента који повезује различите временске равни:

Сетна мелодија зрикаваца до данас није утихнула, тупкање коњских копита одјекује у мом слуху сваки пут кад уперим поглед у детињство, звезде које су сјале те ноћи нису се угасиле, шкрипа дрвених кола никада није престала, прати ме на сваком путовању (Маринковић 2017: 16).

Фауналним чиниоцима музичког репертоара природепридружују се, исто тако, и крошње дрвећа, које у садејству са ветром⁴ чујном (мелодијски упризоре-

⁴ Ветар може, такође, независно од крошњи дрвећа, да фигурира као чинилац музике природе – у песми „Осмишљавање

ном) чине чежњу како за оним што је ишчезло, тако, још више, за свиме што никада није ни постојало.⁵ У песми „Музика зиме” усамљеност, туга света и болна укупност одражавају се у звучном пејзажу, односно у опажању „да су чежњиве синкопе ветра / И дамарање смрзлих крошњи / Једина музика зиме.” (37), док се у песми „Позив” „језиком зањиханих / Крошњи” (63) саопштава упорност у трагању за оним „чега нема”, као *вечитиим сада* чежњом обележеног песничког субјекта поезије Томислава Маринковића.

Музика тела или концерт за срце и дисање

Разматрајући однос музике и тела, из методолошког аспекта нове феноменологије, која се, са постохједегеровског становишта интересује за догађај, односно његове функције у различитим уметностима, у поглављу „Нова феноменологија” монографије *Естетика музике*, Мишко Шуваковић запажа: „С овог 'новог' феноменолошког гледишта говори се о предочавању догађаја у којем је *не-само-шело* или догађај[a] који је *извођење-само-шела*” (2016: 202; истакао аутор), док је тело одређено као

[...] нешто зачињуће, отпочињуће, оно што чини и делује, производеће или понашајуће између многих потенцијалности. Потенцијалности нису само значења,

нова”: „Сву ноћ ветар цепа / Таму по двориштима / И сецка тишину / У хиљаде звучних опиљака.” (Маринковић 2003: 30)

⁵ Парадигматични образац чежње може се наћи у песми „Земун, острво, жалосна врба”, у којој лирски субјект закључује: „Не тугујеш ти за данима који су прошли, / Већ за оним који ни постојао није.” (72)

нити само сложени идентитети, него и чулне/телесне појавности ван контроле у отвореном и неодређеном свету природних, људских и машинских/медијских или мрежних односа (Исто: 202).

У рецентнијим песничким збиркама Томислава Маринковића (пре свега, у збирци *Вечито сада*), тело се моделује као новофеноменолошки схваћен догађај; делујући, производећи и понашајући поетички ентитет. Будући да су, по Шуваковићу, „тела [...] за нас, најчешће *шела-између*, тј. појаве између нас и света, тј. између сила-афеката и језика-порука” (Исто: 202; истакао аутор), може се запазити да се тело у поезији Томислава Маринковића углавном обликује као феномен проистекао из конфронтације тишине, с једне, и музике, с друге стране, све до поетички иновативног решења по којем се, најзад, и сама поезија трансформише у тело-звук-догађај. У песми „Омамљен близином сна” тихи глас, једва чујна музика тела (шапат) има улогу реактуализације прошлих збивања: „Слушам шапат молитве / у цркви мога тела. / С далеког путовања / вратило се срце, / и већ припрема лежај од / сувог лишћа сећања.” (157) Ипак, у знатно већој мери, музика тела функционише као догађај у песми „Тело тутњи у мраку”, у којој је тело лирског субјекта декомпоновано, партикуларизовано, сведено на срце, крв и дисање: „Слично ударању крампа, одзвања / У њему потмула лупа срца.” (Маринковић 2007: 20), односно „Чује се хук дисања, жубор / Врела, понирање крви. // Тело тутњи у мраку.” (Исто: 20), док се самоспознаја и егзистенцијална рекапитулација везују за окончање заглушујућег хука, тутњаве тела и његово смиривање, упловљавање у тишину. Парадигматично остварење, у

којем тело има статус делујућег, производећег или понашајућег чиниоца, представља песма „Музика тела”, у којој опис „концерт[a] за срце и дисање” (Маринковић 2018: 29) поприма метапоетичка својства, будући да мелодијска структура, ритам људског организма фигурира као „тело-између”, тј. посредник између сила-афеката и језика-порука, односно као прворазредни елемент стваралачког поступка и интригантна поетичко решење.

Не треба занемарити ни чињеницу да једна збирка песама Томислава Маринковића има наслов *Свети на кожи*, те да је кожа фреквентан и важан мотив његове поезије. Кристин Берже, ауторка одреднице „Кожа”, у *Речнику шела* Бернара Андријеа и Жила Боча, указује на антиномичну природу овог спољног омотача тела, као опне која истовремено раздваја и повезује спољашњи свет и телесну интиму и која у исто време представља „присуство на свету и траг у сећању, [која је] способна да у једном трену реактивира успомену” (2010: 222; додала М. Ђ.). Метафоричне и метапоетичке импликације мотива коже, аналогije између тела и песничког текста, у корелацији су, исто тако, и са темпоралном димензијом лирике Томислава Маринковића,⁶ а уједно и са њеним продорним увидима у смисао и особеност људске егзистенције. У песми „Ушивање ране” пореде се, по супротности, трајан, упоран, поновљив физички

⁶ Претпоследња песма збирке *Вечито сада* „Под кожом” пример је амбивалентног третмана мотива коже, поводом којег се запажа: „Значи, нема ни поуздане коже / да нас одели од света. / Ни непробојне тишине.” (Маринковић 2018: 55), а уједно и пример повезаности са категоријом времена, усамљеношћу и тишином, као значењским окосницама целокупног Маринковићевог песничког опуса.

бол и споро зарастање телесног ожиљка са трагом који чамац оставља на води, са овлашном браздом која брзо нестаје, да би се у болу препознало основно обележје и иманентна одлика живота: „Окрутност и бол су за нас / што рађамо се само једном.” (162), тј. основни модалитет целокупног Маринковићевог концерта за срце и дисање. Тесна веза између тела, музике и поетике уочљива је и у песми „Религија за једну ноћ”, у којој су песме именоване као „непрекинути ритам дисања” (164), при чему се у дисању, као и у кожи, препознаје инхерентно амбивалентна спона између спољашњег и унутрашњег, површине и дубине, „присуства на свету” и „трага у сећању”.

Људски гласови или музика пређеног пута

Засебну, издвојену, по много чему специфичну димензију звучања и мелодичности поезије Томислава Маринковића представљају људски гласови и њиховим аудитивним учинком посредоване поетичке карактеристике. Тако, евокацијска функција, функција оприсутњења прошлих догађаја, јавља се у песмама „Двориште”, „Море, море” и „Сумња у огледало”. У њима је померање на временској оси везано за дечје гласове: „У часу кад дечак постиже гол, / Уобличен у трајање, / Чује се отегнут поклич, цика! // У истом часу, враћају нам се / Године у покрету / У протезању изван дворишта...” („Двориште”; 64), за звукове познате песме „Тактови старе песме / направили заокрет и вратили ме / деценију уназад.”, у стиховима „Море, море”, где лирски субјект примећује „Постоје песме које ти унапред / испричају цео твој живот, / и скоро никад не

греше.” (Маринковић 2019: 69–70), да би стапање са звуковима прошлим, у остварењу „Сумња у огледало”, било сагледано као мера поетичке нужности: „Стопити се са звуцима прошлим, / како је то лако, / како опојно и неизбежно.” (Исто: 5) Људски гласови у поезији Томислава Маринковића постају и чиниоци метапоетичког разматрања одлика језика и песничке вештине – својеврсно онеобичење представља неологизам „нехвала”, из песме „Пренос утакмице”, посвећене Александри Батинић, који се може сагледати како као мелодијски поетички елемент, тако и као позитиван принцип, на аксиолошкој равни, односно као модус превазилажења бола, патње, *џиновске ноћи*: „Добити реч која улеће у слух / [...] / чути музику у том гласу, // исто је као победити џиновску ноћ: / њене савршене симболе и све / оно што је чини тако моћном, / скоро непобедивом.” (Маринковић 2018: 50) Људски глас бива позитивно конотиран и у песми „Тренутак среће” (144), да би песма „Рај” најексплицитније разоткрила како се самоћа, у лирици Томислава Маринковића, везује за нечујност, док је рај сачињен од звукова, гласова, мелодија (2007: 33). Коначно, песма „Значај пређеног пута”, посвећена Богољубу Арсенијевићу, иако описује конкретну ситуацију (двојицу пријатеља који пецају) и узвик пријатеља „Охо-хо, колика је!”, везан за ту конкретну ситуацију, може се сагледати и као метапоетички релевантно остварење, будући да се управо у аудитивној компоненти: „Збиља, зар није у томе / Значај пређеног пута, / У том усклику пријатеља, // Упитах се у свитање” (Маринковић 2003: 48) и њеном повезивању са свим семантичким нивоима открива значај целине (болне укупности) пређеног поетичког пута Томислава Маринковића.

(Не)преводивост бола или поезија Томислава Маринковића и блуз

Језгровито сумирајући формално-стилске, ритмичке, песничке и емоционалне карактеристике блуза, у поглављу „Блуз, и друге приче” монографије *Доба хероја*, Зоран Пауновић истиче:

Унутар минималистичког музичког израза избрушеног до једноставности која неретко додирује границу савршенства, блуз у себи сажима несагледиво велику палету осећања [...] којима су као високоразорним експлозивом набијене блузерске повести [...] о сваковрсним људским судбинама (2018: 134).

„Дух задужен за једноставност” (96), као поетички дух песништва Томислава Маринковића, бруси стваралаштво овог аутора, доводећи га неретко до формалног идеала блуза: до језичко-стилског минимализма и савршенства. С друге стране, туга и бол, мотивске доминанте, Маринковићеву поезију приближавају блузу, као музици чежње, меланхолије, патње. Туга је, у песми „После два дуга месеца” приказана као заједнички посед, „власништво свих” (74), она која „непозвана стиже / и дан смањује на / величину мога срца.” како је дочарана у песми „Талог” (153), док је бол сагледан као константа, обележје свакодневице. Лирски субјект песме „Песник, на пијаци” осврће се на „болне утиске у дневном поретку ствари” (41), као што лирско ја песме „Незнање” примећује: „Нико ми није рекао да патња боли. / Нисам се питао коме су намењени / дани стрепње и неспокојства,” (151). Бол је, исто тако, нераскидиво везан за љубав „Љубав пече као зелени пламичци коприве.”

(песма „Нико”; 146)⁷ у чему се препознаје недвосмислена поетичка блискост са блузом. Бол је, такође, одређен као кључно својство људске егзистенције, у песми „Ушивање ране” у збирци *Вечнио сага* (Маринковић 2018: 48), да би онтолошко разумевање бола врхунац достигло у метапоетичком опажању „Бол је непреводив на језике разумљиве.” („Искусства поезије”; 39) Стога, као поетички доследни и важни могу се перципирати стихови песме „Музика зиме”, у којима лирски субјект управо у блузу препознаје дискурзивни инструмент изрицања *болне укујносџи*: „Ја слушам црног певача блуза / И чујем сву туту света.” (37) Уколико се има у виду да је јастреб „Најусамљениј[а] птица на свету”, како је именован у песми „Рај” (Маринковић 2007: 33), поређење лирског субјекта са јастребом, у песми „Узми или остави” сугерише да поступак сећања треба сагледати као усамљенички гест: „Путујем кроз сећање. / Лебдим и кружим као јастреб / у потрази за пленом који не покушава да се сакрије.” (141), тако да се и појава америчког блуз певача Отиса Рединга, у истој песми, доводи у везу са сетним, болним ткањем успоменâ, усамљеношћу и тугом: „Таму осветљава бледо лице / Ћутљиве жене, / док у другој соби Отис Рединг / пева и плаче.” (142) С друге стране, складан укрштај музике тела и блуз компоненте поезије Томислава Маринковића остварен је у песми „Религија за једну ноћ” у којој се обузетост музиком: „Глас певачице / селио се / из песме у песму. // Потом би у мени / нашао топло склониште / и тамо се смиривао.”

⁷ Тумачећи песму „Нико” Радивоје Микић указује на вешто повезивање мотива бола са поетичком димензијом у Маринковићевом песништву „Љубав као бол и извор страха није нешто непознато у модерној српској књижевности [...] само што Маринковић иде и у једном другом правцу и у песму укључује чисто поетичку тематику” (2019: XXVIII).

(163) припаја усамљености, као заједничком својству Маринковићеве лирике и блуза: „О усамљености је / та жена знала све.” (163) Помињање Ејми Вајнхаус и Били Холидеј, с једне стране, потцртава блуз (соул, џез) провенијенцију поезије Томислава Маринковића: „Понављао сам за њом молитву, / кајао се што нисам више слушао / Ејми Вајнхаус и Били Холидеј.” (163), а, с друге, показује у којој мери је и интертекстуалност Маринковићеве лирике један првенствено литерарни, али ништа мање и музички дијалог. Поред тога што је збирку песама *Обичан животи* насловио према песми „Свакодневни живот” Адама Загајевског, објављеној у збирци *Анџене* (2007: 16), а збирку песама *Вечитио сада* затворио песмом „Он пише” (Маринковић 2018: 56), која има идентичан наслов као песма Загајевског (в. Загајевски 2014: 26), може се приметити да је поезија пољског песника, а првенствено збирка песама *Анџене* на *Вечитио сада* Томислава Маринковића утицала и песмама о музици, у које спадају „Музика слушана с тобом”, „Вејавица” и „Бадње вече 2004.” (Zagajevski 2007: 17, 64, 58). У последњој се, такође, као код Маринковића, појављује Били Холидеј: „Код куће си и дуго слушаш / снимке Били Холидеј / која пева меланхолично и снено.” (2007: 58)⁸ Ипак, блуз поезије Томислава Маринковића аутономно је, оригинално поетичко обележје, специфичан инструмент

⁸ Иако највероватније Маринковић није имао тај податак, Масимо Дона наводи како је Били Холидеј дошла до закључка да „на свету не постоје две исте особе, а тако је и у музици, иначе то не би била музика.” (2008: 166), што се може довести у везу са песмом „О тишинама”, у којој лирски субјект примећује: „Не постоје две исте тишине, / као што не постоје две исте / близнакиње, нити два / иста отиска у снегу. // Нити било шта исто / у свету који је / истовремено и опор / и неразумљив и леп” (147).

„превођења” бола, туге и усамљености на разумљив језик – језик песничке уметности.

Закључак

Уколико се размотри слојевитост и комплексност мелодија и звукова у поезији Томислава Маринковића, може се закључити да се посредством музике природе, музике тела, музике пређеног пута и блуза „изражава[ју] људска осећања, обнавља[ју] заборављене вредности, кроз [њих] се пројављује спознаја Бога, у [њима] се налази веза са прошлошћу и непресушна радост живљења садашњег тренутка”, о чему је, поводом Десанке Максимовић, писао Томислав Маринковић (170), те да је поезија Томислава Маринковића подједнако мелодична, звучна и причљива, подједнако вечито садашња, издвојено тиха и меланхолична, као поезија Десанке Максимовић, односно да Маринковићево песништво истрајава у властитом, препознатљивом, уметнички успелом превођењу бола у чисти зрак и светлуцаву⁹ песничку реч (в. Маринковић 2003: 26), како је о превођењу душе посведочио лирски субјект песме „Само то”.

ЛИТЕРАТУРА

Berže, Kristin. „Koža”. *Rečnik tela*. Bernar Arnije, Žil Boeč. Prevela sa francuskog Olgica Stefanović. Beograd: Službeni glasnik, 2010. 222–223.

⁹ И за сáмог Загајевског, са чијим је стваралаштвом поезија Томислава Маринковића у плодном дијалогу, поезија је представљала, како подсећа Бисерка Рајчић, „трагање за сјајем” (2014: 387–390).

- Dona, Masimo. *Filozofija muzike*. S italijanskog prevela Alenka Zdešar-Ćirilović, Beograd: Geopoetika, 2008.
- Гордић, Славко. „Доживљај природе и људске судбине у песништву Десанке Максимовић”. „О песничком идентитету Десанке Максимовић”. *Размена дарова: ојледи и зайиси о савременој њезији*. Београд: Народна књига/Алфа, 2006. 40–60, 61–65.
- Зубановић, Слободан. „Тренуци за обичан живот” (поговор). *Обичан животи*. Томислав Маринковић. Нови Сад: Културни центар Новог Сада, 2011. 71–80.
- Микић, Радивоје. „Лирско тумачење света” (предговор). *Изабране њесме*. Томислав Маринковић. Београд: СКЗ, 2019. VII–XXIX.
- Павковић, Васа. „Миран живот. О песништву Томислава Маринковића” (поговор). *Издвојене њишине*. Томислав Маринковић. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, 2016. 91–97.
- Pantić, Mihajlo. „Tomislav Marinković”. *Priče o piscima*. Beograd: Arhipelag, 2021. 152–154.
- Raunović, Zoran. *Doba heroja*. Beograd: Geopoetika, 2018.
- Rajčić, Biserka. „Poezija je traganje za sjajem”. *Imago Poloniae*. Beograd: Treći Trg: Ćigoja štampa, 2014. 387–390.
- Šuvaković, Miško. *Eстетика muzike: modeli, metode i epistemologije o/u modernoj i savremenoj muzici i umetnostima*. Beograd: Orion Art: Katedra za muzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti, 2016.

ИЗВОРИ

- Zagajevski, Adam. *Antene*. Prevela s poljskog Biserka Rajčić. Beograd: Arhipelag, 2007.
- Зарајевски, Адам. *Vita contemplativa*. С пољског превели Петар Вујичић и Бисерка Рајчић. Вршац: КОВ, 2014.
- Маринковић, Томислав. *Школа њрајања*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2003.

- Маринковић, Томислав. *Свети на кожи*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2007.
- Маринковић, Томислав. *Обичан животи*. Нови Сад: Културни центар Новог Сада, 2011.
- Маринковић, Томислав. *Путовање у ораховој љусци*. *Повеља*, 2, додатак *Види чуда*, бр. 31, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2017.
- Маринковић, Томислав. *Вечийо сага*. Београд: Архипелаг, 2018.
- Маринковић, Томислав. *Изабрane њесме*. Београд: СКЗ, 2019.
- Маринковић, Томислав. *Дује сенке иза ѡренуѡака*. *Изабрane њесме*. Београд: Задужбина „Десанка Максимовић”: Народна библиотека Србије, 2021.

Milica Ćuković

(IN)TRANSLATABILITY OF PAIN:
POETRY BY TOMISLAV MARINKOVIĆ
AND MUSIC

Summary

The paper examines sound models and aspects of the melodic poetry of Tomislav Marinković. The musical component of Marinković's lyrics is considered through four clearly separated but interconnected evens, which are named: music of nature, music of the body, music of the distance traveled and (un)translatable pain of poetry of Tomislav Marinković and blues. The aim of the paper is to investigate the more difficult to notice and semantically relevant aspect of the poetic work of Tomislav Marinković, to recognize the functions of melodies, sounds and music, ie. their participation in the construction of semantic levels and poetic images of Tomislav Marinković's lyrics.

Music is perceived as a connecting thread of Marinković's entire oeuvre, but also a method of translating pain into an understandable language – the language of poetic art.

Keywords: music, nature, body, human voices, blues, pain.

ПОЕЗИЈА
ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА

Садржај

Светлана Шешиновић, Јана М. Алексић

Уводна реч

ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА 5

I

Радовоје Микић

ТИПОВИ СТВАРНОСТИ У ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА

МАРИНКОВИЋА..... 15

Васа Павковић

ПЕСМЕ УСАМЉЕНОСТИ

Над овековном поезијом Томислава Маринковића..... 41

Милеџа Аћимовић Ивков

ИЗМЕЋУ МОГУЋЕГ И НЕДОСТИЖНОГ

Метафизички обзори и меланхолични тонови у поезији

Томислава Маринковића..... 55

Ђорђе Десић

ДОЖИВЉАЈ ПРИРОДЕ У ЗБИРЦИ

НЕВИДЉИВА МЕСТА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА.... 81

II

- Бојана Стојановић Панџовић*
 БОЛЕСТ, ЉУБАВ И ПОЕТИКА У ЗБИРЦИ
 ВЕЧИТО САДА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 99
- Гојко Божовић*
 ВЕЧИТО САДА И САДАШЊА ВЕЧИТОСТ У ПОЕЗИЈИ
 ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 115
- Соња М. Миловановић*
 СЛИКА СВЕТА У ПЕСНИЧКОЈ КЊИЗИ
 НЕВИДЉИВА МЕСТА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА.. 129
- Кайарина Панџовић*
 ПОЕТСКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ЗБИРКЕ
 ШКОЛА ТРАЈАЊА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА 147
- Јована Д. Милованчевић*
 ПОВЛАШЋЕНИ ПРОСТОРИ ПРИРОДЕ У ЗБИРКАМА
 ШКОЛА ТРАЈАЊА И СВЕТ НА КОЖИ ТОМИСЛАВА
 МАРИНКОВИЋА..... 163

III

- Бранислав Живановић*
 УТОПИЈА ТРЕНУТКА
 Утопијско мишљење у песништву Томислава Маринковића.... 185
- Жарко Н. Миленковић*
 ОДГОНЕТАЊЕ ВЕЧНОСТИ
 Фрагменти о меланхолији у песништву
 Томислава Маринковића..... 207
- Милица Ђуковић*
 (НЕ)ПРЕВОДИВОСТ БОЛА: ПОЕЗИЈА
 ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА И МУЗИКА..... 223

Александра Бајинић

ОД ЋУТАЊА ДО ГОВОРА И НАТРАГ:

ГЛАСОВИ ТИШИНЕ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 243

IV

Сања Ј. Парийовић Крчмар

НАЗНАКЕ ПОЕТИЧКИХ НАЧЕЛА У ЗАПИСИМА

ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 263

Јана М. Алексић

ВИДОВИ ПЕСНИЧКЕ САМОСВЕСТИ

ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 281

Јелена Марићевић Балаћ

ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА

У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНОГ ЧЕШКОГ

И ПОЉСКОГ ПЕСНИШТВА 305

Никола Маринковић

РИТАМ У ПОЕЗИЈИ ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 327

Најаша Ј. Симић, Јелена Нешковић, Славко Поледица

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА

ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА..... 351

Катјарина Панићовић

ИНДЕКС ИМЕНА 367

ПОЕЗИЈА ТОМИСЛАВА МАРИНКОВИЋА
Зборник радова 2022.

Издавачи

Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије
Скерлићева 1, Београд
Институт за књижевност и уметност
Краља Милана 2, Београд

За издаваче

Светлана Шеатовић
Владимир Пиштало
Бојан Јовић

Превод резимеа на енглески језик

Марија Терзић

Лектура и коректура

Александра Пауновић

Графичко уређење

Лепосава Кнежевић

УДК класификација

Драгиња Витковић

Штампа

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

Тираж

300 примерака

ISBN 978-86-82377-73-3 (ЗДС)

ISBN 978-86-7035-483-8 (НБС)

ISBN 978-86-7095-290-4 (ИКУ)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Маринковић Т.(082)

ДЕСАНКИНИ мајски разговори (2021 ; Београд)

Поезија Томислава Маринковића : зборник радова /
Десанкини мајски разговори, Београд, 16. новембар 2021. ;
уреднице Светлана Шеатовић, Јана М. Алексић. - Београд
: Задужбина "Десанка Максимовић" : Народна библиотека
Србије : Институт за књижевност и уметност, 2022 (Београд
: Службени гласник). - 373 стр. ; 21 см. - (Десанкини мајски
разговори ; књ. 38)

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз
текст. - Summaries. - Регистар.

ISBN 978-86-82377-73-3 (ЗДС)
ISBN 978-86-7035-483-8 (НБС)
ISBN 978-86-7095-290-4 (ИКУ)

1. Шеатовић, Светлана, 1975- [уредник] 2. Алексић, Јана,
1984- [уредник]
а) Маринковић, Томислав (1949-) -- Зборници

COBISS.SR-ID 65003529